

ডি. ব. চে. বে. হী. মো. ব. ভা. শ্রা. জ. ন. লী.

অসম সাহিত্য সভা

—ঃ কবি সম্মিলন :—

অসম সাহিত্য সভাৰ

উনচত্বাবিংশ অধিবেশনৰ

কবি সম্মিলনৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ

ধুবুৰী, অসম ।

২৫ চ'ত, ১৮৯৩ শক

৮ এপ্রিল, ১৯৭২ ইং ।

ও

শ্যামসুন্দৰ শিখণ্ড-শেখৰ,

স্নেহহাস মুবলী মনোহৰ ;

বাধিকা বসিক মাং কৃপানিধে,

স্বপ্ৰিয়াচৰণ কিঙ্কৰং কুৰ ॥

নবঘনশ্যাম-পদ্ম, নিন্দক নয়ন, ।

গোপালৰ বেশধাবী, যশোদানন্দন ॥ ১

বাতুলচৰণ বন্দি, কবি-বিধি-ব্যাস, ।

বাল্মীকিক ক্ৰমে বন্দি সঙ্কল্প প্ৰকাশ ॥ ২

কবিত্ৰয় ! তব প্ৰিয় কবিগণ প্ৰতি ।

থাকে যেন মোৰ সদা অচলা ভকতি ॥ ৩

তাৰ পাছে আদি-মধ্য-আধুনিক কালে ।

জননীৰ যোগ্য পুত্ৰ কবি যি সকলে ॥ ৪

বচিছে বিচিত্ৰ কাব্য গঢ়-পঢ়ময় ।

অবপিলো শ্ৰদ্ধা-অৰ্ঘ্য সি সৱক মই ॥ ৫

বৈষ্ণৱ যুগৰ কবি শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ ।

প্ৰিয় শিষ্য শ্ৰীমাধৱ আদি কবিবৰ ॥ ৬

সাহিত্যৰ ৰূপ বেথা টানি যথাৰীতি ।

অপূৰ্ব ছন্দৰ ভঙ্গী বস অলঙ্কৃতি ॥ ৭

পৰিপূৰ্ণ ৰচনাৰে সাহিত্য ভঁৰাল ।

যি দুজনা গুৰুজনে পূৰ্ণ কৰি গ'ল ॥ ৮

যুগশ্ৰেষ্ঠা সেই মহাপুৰুষ দুজনে ।

শ্ৰদ্ধাঞ্জলি অবপণ কৰোঁ শুদ্ধ মনে ॥ ৯

সত্য-সুন্দৰৰ পূজাবী, ক্ষণজন্মা কবিসুন্দ, আৰু সাহিত্যাত্মবাহী
সজ্জন সকল !

‘কবি সন্মিলনৰ আহ্বায়ক অধ্যাপক শ্ৰীমান
যামিনী শৰ্ম্মাৰ চিঠিৰ মৰ্ম্মানুযায়ী সভাৰ স্থান আৰু নামাদিৰ
পৰিচয়ত্ৰক কেইটামান কবিতাকুসুমেৰে এধাৰি মালাগাঁথি
আপোনালোকৰ আগত দাঙি ধৰিলোঁ । ক্ৰুটি-বিচ্যুতিৰ সংখ্যাই
যে নাগৰ সংখ্যাকো চেৰ পেলাব, ই ধুকপ । তাৰ বাবে
গুণগ্ৰাহী সজ্জন মণ্ডলীৰ ওচৰত ক্ষমা মাগিছোঁ । “সূৰ্পবৎ-
দোষমুৎসৃজ্যগুণং গৃহস্থ সাধবঃ” ।

আজি কি ইয়াত অমৰাবতীৰ
ধুবুৰীৰ শোভিছে নন্দন বন ।

চমু ইন্দ্ৰ, বায়ু যম কুব্জৰ সদৃশ
পৰিচয় কবিসৰ সন্মিলন ॥ ১

সমবেত হোৱা একমত লোৱা
চোৱা পূৰ্বে দেবতাই ।

নিজ নিজ ভাগে থাকি উপাসনা
কৰিছিল এক হই ॥ ২

এই বেদধৰ্ম্মি মুখত উচ্চাৰি
দেবতুল্য কবিগণ ।

হৈছে সমবেত ধুবুৰী বুকুত
আনন্দিত পৌৰজ্ঞন ॥ ৩

সাহিত্য সভাৰ শুভ অনুষ্ঠান
ই ঠাইতে ছুইবাব ।

মহা সমাবোহে হইছিল শেষ
আকউ তৃতীয়বাৰ ॥ ৪

পুণ্যৰ ফলত কিনো সেই সভাবেই
শাখা সভাৰ কবি সন্মিলন ।

দলে দলে কবিগণ ভাগে ভাগে বহি
মধুকণ্ঠে গায় জয়গান ॥ ৫

এই মন্দ অভাজনে কাব্য যজ্ঞ সমৰ্চনে
কাৰ্য্যকৰী-শাখা সমিতিৰ ।

হঠাতে আদেশ পাই পুৰোহিত হবলই
হলোঁ মই চিন্তাত বিভোৰ ॥ ৬

সুধী শাখা সভাপতি দেখে যে সবাকো সুধী
‘মহতৰ ইটো মহাগুণ !

জনগণে দাপোণত আপোন আকৃতি মাথো
দেখে যথা স্বৰূপ লক্ষণ ॥ ৭

এনে হেন মহত্বৰ ঔদাৰ্য্যৰ প্ৰতিদানে
শ্ৰদ্ধাঞ্জলি মোৰ দিবলই ।

ভাষা নাই হৃদয়ত সেয়ে শত ধন্যবাদ
ভকতিৰে দিলোঁ আগুৱাই ॥ ৮

হৃদয়বন্তুহে সুধী, সজ্জন সকল
আজ্ঞা পালিবলৈ মহতৰ ।

ব্ৰতী হৈছোঁ আশা-কৃপা হব দীনজনে
সুধী চিত্ত প্ৰেমে ভৰপূৰ ॥ ৯

শাস্ত্ৰে কয় সজ্জনৰ কৃপা য’ত পৰে
পঙ্গুজনো পৰ্ব্বত বগাই, ।

অমাত জনেও হয় বাচাল অতিশয়
কথা শুনে সহজে কলাই ॥ ১০

সেয়ে মই গোক্ৰহীন পলাশৰ দৰে
যদিওবা হও অভাজন ।

ভাৰসা-কৰণ কবি কৃপাপৰশত
শক্তিমান, হব হি ইজন ॥ ১১

পুণ্য ব্ৰহ্মপুত্ৰ ধুবুৰী পুৰীৰ
আবৰি তিনিও কাষ ।

কুলু কুলু ববে বই সোঁৱবাই
 দিছে হি ঐতিহ্য বস ॥ ১২
 সোণ বৰণীয়া স্কক্য কিৰণ
 পুৱা আৰু সন্ধ্যাক্ষণে ।
 পৰে লুইতৰ পানীত যেতিয়া ।
 আহা, দিব্য জ্যোতি কেনে ॥ ১৩
 বাৰিষা কালত দ্বীপ এটি যেন
 দেখিলে মনত হয়,
 কেউফালে দৃশ্য অতি মনোৰম
 দৰ্শকৰ চকু বয় ॥ ১৪
 নেতাই ধুবুনী নোহেতো সামান্য,
 সেৱিকা শিৱৰ অতি,
 সেয়ে পালে দেখা মনসা দেবীক
 লভিলে বেউলা সতী ॥ ১৫
 গদাধৰ নই লোহিত সঙ্গম
 গুঞ্জা সাগৰৰ পাৰে,
 বাঁচি উঠিছিল ইয়াতেই আৰু
 চান্দপুত্ৰ লখিন্দৰে ॥ ১৬
 তাহানিৰে পৰা 'ধুবুৰী' নামেৰে
 ই ঠাইৰ নাম হ'ল,
 বিশ্বজন মুখে ধুবুৰীৰ নাম
 ইতিহাসে লিখি গ'ল ॥ ১৭
 নেতাই ধুবুনী ঘাটৰ আগতে
 আছে পুণ্য পাঁচপীড়;
 আহি সকলোৱে জ্বলাই মম বাতী
 মাগে নিজ নিজ বৰ ॥ ১৮
 লুইতৰ পাৰে টিলাৰ ওপৰে
 বম্য শিখগুৰুদ্বাৰ,

অতি মনোৰম পুণ্যতীৰ্থ স্থান,
 শিখধৰ্ম্মী সকলৰ ॥ ১৯
 চান্দডিঙ্গা নামে পৰ্বত এখনি
 লুইতৰ উজনিত,
 এতিয়াও আছে তাতে চৈধ্য ডিঙ্গা
 ডুবিছিল অকস্মাৎ ॥ ২০
 চান্দ সদাগৰ আৰু মনসাৰ
 ঐতিহ্য জড়িত ঠাই,
 'ভৈৰৱৰ চূড়া' 'পঞ্চবত্ৰ' আদি
 আছে কীৰ্ত্তি বিড়িয়াই ॥ ২১
 পুৰাণ প্ৰসিদ্ধা নদ জল শুদ্ধা
 দেৱ-দেৱী স্পৰ্শ পাই,
 পুণ্যাত্মা ধুবুৰী মৰতত আজি
 কীৰ্ত্তিৰে আছে জীয়াই ॥ ২২

কবি পৰিচয়

ধুবুৰীৰ ইতিবৃত্ত গালো চমুৱাই ।
 বৰ্ত্তমান আগবাঢ়ো বিষয় বস্তু লই ॥ ১
 কবি সন্মিলন নাম শুনোতে মধুৰ ।
 নিশ্চয় গহ্বৰ তাৰ বত্ৰে ভৰপূৰ ॥ ২
 আহা, আজি স্বৰ্গৰ নন্দন কানন ।
 উপস্থিত মৰতত নদন বদন ॥ ৩
 কবি পাৰিজাত ফুল সুৰভিৰে পুৰী ।
 হইছে আমোল মোল দশোদিশ জুৰি ॥ ৪
 কবি কোন ? কিবা কাব্য কিনো তাৰ ফল ?
 জানিবলৈ স্বভাৱতে মন উল্লাবল ॥ ৫
 ব্যৱহাৰে কবি শব্দে পণ্ডিত বুজায় ।
 সাহিত্য জগতে কিন্তু বিশেষার্থ হয় ॥ ৬
 পণ্ডিতেই হব কবি নিয়ম কোনো নাই !

পূর্বজনমৰ ফলে জন্মে কবি হই ॥ ৭
 দেৱগুৰু জ্ঞানার্চ্য নোহে কবিজন ।
 শুক্ৰাচাৰ্য্য শ্ৰেষ্ঠ কবি গীতাৰ বচন ॥ ৮
 ছৰ্গভ মনুষ্য জন্ম বিদ্যা আৰু টান ।
 বিদ্বানেও পোৱা টান কবিত্ব সুধন ॥ ৯
 যদিওবা পুণ্যবলে কবিত্ব লভয়, ।
 কবিত্ব শক্তি লাভ বহুপুণ্যে হয় ॥ ১০
 কবি হৈছে ক্ষণজন্মা ত্ৰিকালৰ দ্ৰষ্টা,
 বস ব্ৰহ্ম উপাসক হিত উপদেষ্টা ॥ ১১
 বস সাগবন্ত ডুবি হই বসময় ।
 শক্তি নিপুণতাত্ম্যে কাৰ্য্যৰ উদয় ॥ ১২
 কেতিয়াবা কাৰ্য্যকলি আপোনা আপুনি ।
 ফুলি উঠে ভাৱকুঞ্জে নেজানে আপুনি ॥ ১৩
 নেজানে নিজেও কিয় লিখিছে কবিতা ।
 সমাধি ভাঙিলে পায় কাৰ্য্যৰ বাৰতা ॥ ১৪
 বচক কবিতকই ভাবুক চতুৰ ।
 বসাস্বাদে দক্ষ যেন পদ্ম মধুকৰ ॥ ১৫
 বসোদ্দীপ্ত নানা অৰ্থে লোকমুগ্ধ কৰে ।
 ভাবুকৰ ভাব ধাৰা অনেক ওপৰে ॥ ১৬

বসাত্মক বাক্যকেই কাৰ্য্য বুলি কয় ।
 শব্দার্থৰ সন্মিলনে সাহিত্য নাম পায় ॥ ১
 মূলতঃ অভেদ ছয়ো তাৰ নিদৰ্শন ।
 'কাৰ্য্যাদৰ্শ' 'সাহিত্যদৰ্পণ' একে নাম ॥ ২
 তথাপি সাহিত্য শব্দ ব্যাপক অতিশয় ।
 সেয়ে কাৰ্য্য নহলেও সাহিত্য থাকয় ॥ ৩
 সমাজৰ সুদৰ্পণ সাহিত্য কাৰ্য্যই ।
 ভাহি আছে অতীজৰ প্ৰতিচ্ছবি চয় ॥ ৪

কাব্য আৰু
 সাহিত্য

জীৱন্ত সমাজ চিত্ৰ আঁকি দেখুৱাই ।
 গন্তব্য পথত আগবাঢ়ি যাবলৈ ॥ ৫
 ধৰ্ম্ম আৰু নীতি কেন্দ্ৰিক বচি কাৰ্য্যবাজি ।
 যশেৰে জীৱাই আছে বহু কবি আজি ॥ ৬
 শব্দ আৰু অৰ্থ ছয়ো কাৰ্য্যৰ শৰীৰ ।
 উৎকৰ্ষ সাধক বীতি-গুণ-অলঙ্কাৰ ॥ ৭
 বসে একমাত্ৰ আত্মা নেথাকিলে বস ।
 কাৰ্য্য নোহে সেই বাক্য যিহেতু বিবস ॥ ৮

কাৰ্য্যৰ ফল
 আৰু ভেদ

চমুকৈ কবলৈ গলে কাব্য প্ৰয়োজন ।
 ধৰ্ম্ম-অৰ্থ-কাম মোক্ষ সুখেৰে সাধন ॥ ১
 বেদাদি শাস্ত্ৰৰ দ্বাৰা বহু কষ্ট কৰি ।
 বুদ্ধিমান জনেহে লভে এই বৰ্গ চাৰি ॥ ২
 কিন্তু কম বুদ্ধি থকা জনেও সুখেৰে ।
 চতুৰ্বৰ্গ কৰে লাভ অকল কাৰ্য্যেৰে ॥ ৩
 'দৃশ্য' আৰু 'শ্ৰব্য' ভেদে কাৰ্য্য দুপ্ৰকাৰ ।
 যাক শুনা যায় সেয়ে শ্ৰব্য কাৰ্য্যবৰ ॥ ৪
 দৃশ্য কাৰ্য্য নাট্য নামে সৰে জনাজাত ।
 অভিনয় হয় যাৰ আনন্দ মঞ্চত ॥ ৫
 দৃশ্যেই নামাত্মক আছে আৰু এটি ।
 'ৰূপক' নামেৰে কাৰ্য্য জগতত খ্যাতি ॥ ৬
 ৰাম সীতা আদি শুদ্ধ নায়ক নায়িকা ।
 চৰিত্ৰৰ ৰূপ নটে নিজে আৰোপিয়া ॥ ৭
 দেখুৱাই লবলৈ যেন আচল শ্ৰীবাম ।
 ৰূপ দেখুওৱা হেতু ৰূপক সুনাম ॥ ৮
 ই ৰূপক দহবিধ নাটক প্ৰথম ।
 প্ৰকৰণ, প্ৰহসন, ভিন্ন ভিন্ন নাম ॥ ৯

শ্রদ্ধেয় সত্য-শিৱ-সুন্দৰৰ পূজাবী-কবি সকল আৰু সাহিত্যানুবাগী সজ্জনবৃন্দ !

এতিয়া কৱিতা এবি বাস্তৱ বিষয়বস্তুলৈ আহো। আজি আমাৰ আলোচ্য বিষয় হৈছে — “প্ৰাচীন অসমীয়া কাব্য সাহিত্যত সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ।” এই বিষয়টি যথেষ্ট ব্যাপক, গভীৰ আৰু চিন্তা উন্মেষক। মোৰ সীমিত জ্ঞানেৰে কেইটামান কথা লৈ আঙুলিয়াব খুজিছোঁ মাথোঁন।

বৰ্ত্তমান অসমীয়া সাহিত্যই বিভিন্ন যুগৰ বিভিন্ন অৱস্থাৰ মাজেদি পাব হৈ বৰ্ত্তমান অৱস্থালৈ আহিছে। গতিকে অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ পম খেদি পোনতে অসমীয়া ভাষাৰ জন্ম লগ্নটি বাককৈ গণি দেখা আবশ্যক; কাৰণ আগেয়ে ভাষা তাৰ পিছত হৈ সাহিত্য।

প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষা

অতি পুৰণি কালত (অৰ্থাৎ খৃঃ পূঃ আনুমানিক পোন্ধৰ শৰ পৰা ৬ষ্ঠ শতাব্দী লৈকে) প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য্য-ভাষা আছিল বৈদিক ভাষা। এই যুগৰ সাহিত্যৰ লিখিত ৰূপ নাছিল, মৌখিক ভাবেই প্ৰচলনৰ ৰীতি চলি আছিল। সেয়ে বেদৰ আন এটি নাম “শ্ৰুতি”। তাৰ পিছত আনুমানিক খৃঃ পূঃ ৬০০ পৰা “সংস্কৃতৰ” অৰ্থাৎ বৈদিক ভাষাৰ সম গোষ্ঠীয় পৰি-মার্জিত ভাষাৰ প্ৰচলন হয়। সেই সময়ত সংস্কৃতেই আছিল সমস্ত ভাৰতবৰ্ষত শিক্ষিত সম্প্ৰদায়ৰ কথিত ভাষা, আৰু ৰাজকীয় কাৰ্য্যৰ একমাত্ৰ মাধ্যম। অবশ্যে ৰাজকীয় কাৰ্য্যৰ লগত সন্মুখ নথকা জনসাধাৰণৰ কিছু অংশই হয়তো প্ৰাকৃত ভাষা আৰু আৰ্য্যেতৰ গোষ্ঠীৰ মানুহে নিজৰ নিজৰ কৌলিক জনজাতীয় ভাষা বা উপভাষা ব্যৱহাৰ কৰিছিল।

সংস্কৃত-ভাষাৰে লিখিত প্ৰাচীন শিলালিপি, শাসনাবলী, যাস্ক, পাণিনি, পতঞ্জলি, বৌদ্ধগ্ৰন্থ, জৈনগ্ৰন্থ, ৰামায়ণ, মহাভাৰত,

পুৰাণ, মহাকাব্য, নাটক আদিয়ে সেই সময়ৰ সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱৰ কথা বিশেষকৈ আঙুলিয়াই দিয়ে।

মধ্য ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষা

বৈদিক-যুগত প্ৰচলিত আৰ্য্যভাষাই ক্ৰমে সৰল হৈ পালি আৰু প্ৰাচীন প্ৰাকৃত ভাষাত পৰিণত হয়—খৃঃ পূঃ ৬০০ৰ পৰা খৃঃ ২০০ ভিতৰত। মধ্য প্ৰাকৃত (সাহিত্যিক বা নাটকৰ প্ৰাকৃত) খৃঃ ২০০—৬০০লৈ। পাছত প্ৰাকৃত ভাষাই জনসাধাৰণৰ মুখে মুখে বাগবি বাগবি সৰলতৰহে অপভ্ৰংশ ভাষাত ৰূপায়িত হয়—খৃঃ ৬০০—৯৫০ ভিতৰত।

নবীন ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষা

প্ৰাকৃত ভাষা ৫টা। (১) পৈশাচী, (২) শৌৰসেনী, (৩) মহাবাহী, (৪) মাগধী, (৫) অৰ্দ্ধমাগধী। মাগধী অপভ্ৰংশ স্থানভেদে অসমীয়া, বঙলা, উড়িয়া, বিহাৰী আদি নব্য ভাৰতীয় আৰ্য্য ভাষাত পৰিণত হ’ল — আনুমানিক ৯৫০ খৃঃৰ পৰা বৰ্ত্তমান কাল পৰ্য্যন্ত। গতিকে স্থিৰ হ’ল যে প্ৰাচীন অসমীয়া ভাষা ‘মাগধী’ অপভ্ৰংশৰ পৰা ওলাইছে। বৈদিক আৰু সংস্কৃত ভাষাই ১ম স্তৰ, পালি, প্ৰাকৃত, আৰু অপভ্ৰংশই ২য় স্তৰ, আধুনিক কথিত-আৰ্য্য গোষ্ঠীৰ ভাষাসমূহ ৩য় স্তৰ।

অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰম বিকাশ

চমুকৈ কবলৈ হলে অসমীয়া ভাষাৰ গছ জোপাত খৃষ্টীয় সপ্তম শতিকা মানত ফুল কলি দেখা দি খৃষ্টীয় দশমৰ পৰা ত্ৰয়োদশ শতাব্দী পৰ্য্যন্ত কাল ছোৱাত মুকলিত অৱস্থালৈ আগ-বাঢ়ি, — চতুৰ্দশ শতাব্দীৰ প্ৰাৰম্ভৰ পৰা ঊনবিংশ শতাব্দীৰ প্ৰাৰম্ভত হৈ পূৰ্ণ কুসুমিত হয়। এই কুসুমিত যুগটিকে মধ্যযুগ (প্ৰাক্-শঙ্কৰী, শঙ্কৰী আৰু শঙ্কৰোত্তৰ যুগ) বোলা হয় আৰু

এই যুগৰ বৈষ্ণৱ কবি সকলৰ কাব্য-সাহিত্যৰ চমু আলোচনাই আমাৰ মুখ্য বিষয়।

মধ্যযুগ বা প্রাক, শঙ্কৰী যুগ

প্রাক বৈষ্ণৱ যুগ বা মধ্যযুগৰ কবি সকল হ'ল— মাধৱ কন্দলি, হেম সবস্বতী, কবিতত্ত্ব সবস্বতী, কদ্র কন্দলি আৰু হৰিহৰ বিপ্ৰ।

(১) মাধৱ কন্দলি :—

মহাৰাজ মহামানিক্যৰ ৰাজকবি আছিল কবিতত্ত্ব মাধৱ কন্দলি। ৰজাৰ আদেশত তেওঁ মূল ৰামায়ণৰ অলপো লবচৰ নকৰাকৈ গুৱলা ৰসাল-কবিত্ব পূৰ্ণ ভাষাত 'সাত কাণ্ড ৰামায়ণ' পদবন্ধে নিবন্ধিছিল।

“সাতকাণ্ড ৰামায়ণ পদবন্ধে নিবন্ধিলো,

ৰত্না পৰিহৰি সাবোদ্ধতে ॥”

মাধৱ কন্দলিৰ ৰামায়ণেই প্রাদেশিক-ভাষাৰ প্ৰথম ৰামায়ণ। ইয়াৰ পাছত হে হিন্দী আৰু বঙলা-ভাষাত ৰামায়ণৰ অনুবাদ হয়।

মাধৱ কন্দলি যে এজন শ্ৰেষ্ঠ কবি আছিল, তাৰ প্ৰমাণ মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ কন্দলি বিষয়ে দি যোৱা প্ৰশস্তি বাক্যই। উত্তৰ কাণ্ড ৰামায়ণৰ ভাঙনিত— শঙ্কৰদেৱে এইদৰে প্ৰশস্তি আগ বঢ়াইছে—

“পূৰ্ব কবি অপ্ৰমাদী মাধৱ কন্দলি আদি

বিবচিলা পদে ৰাম কথা।

হস্তীৰ দেখিয়া লাভ শশা যেন ফাৰে মাৰ্গ

মোৰ ভৈল তেহুয় অৱস্থা ॥”

সংস্কৃত, তৎসম, অৰ্দ্ধতৎসম আদি শব্দ সম্ভাৱৰ লগত আন এটা মন কৰিব লগীয়া বিশেষত্ব হ'ল কবিয়ে ৰূপহ কবিতা সুন্দৰীক

পদ বা পয়াৰ, ছলৰী আৰু ছবি এই তিনিটাৰে ফুল-বছা অন্ত্য-নুপ্ৰাস যুক্ত, অক্ষৰবৃত্ত ছন্দোময় বিহা মেথলা পিন্ধাই, ৰূপক, উপমা শ্লেষ, বিবোধ, অতিশয়োক্তি আদি বাছকবনীয়া অলঙ্কাৰেৰে বিভূষিতা কবি সহৃদয় ৰসিক জনতাৰ আগত দাঙি ধৰিছে। তেওঁৰ চিক্চিকীয়া অলঙ্কাৰৰ জিলিকনিৰ পৰা এটি মাত্ৰ কবিতা-কুসুম আগবঢ়ালো—

“কৈকেয়ী মাৰে ভৈল প্ৰচণ্ড অগনি। (অযোধ্যাকাণ্ড)

(১) শুকান অৰণ্য প্ৰজা লাগি গৈল ছনি ॥

জাজ্বল্য সমান ভৈল ৰাম হিংসা বাৰে। (ৰূপক)

প্ৰজা অৰণ্যকদহি অগনি উধাৰে ॥ (অন্ত্যনুপ্ৰাস)

১নং কবিতাৰ অলঙ্কাৰৰ লক্ষণ সমন্বয় কৰি দেখুৱা হ'ল “কৈকেয়ী মাৰে”— কৈকেয়ীত জ্বলন্ত অগ্নিৰ আৰোপ, প্ৰজা সকলত শুকান অৰণ্যৰ আৰোপ।

ৰামহিংসাই হৈছে অগ্নিৰ মিতিৰ বায়ু, জুই লাগিলে অগ্নি-বন্ধু-বতাহ- তৎক্ষণাত উপস্থিত হয়হি। সেয়ে বতাহৰ কোবত “জাজ্বল্য সমান ভৈল”.....। জুই লক্ লক্ কৰি অলি উঠি “প্ৰজা অৰণ্যক দহি অগনি উধাৰে”—প্ৰজাকপ অৰণ্যক পুৰি ছাবথাৰ কৰি অগনি ওপৰলৈ উঠিছে। ইয়াত আৰোপ কৰা বাবে “অতিশয়োক্তি” মূলক “ৰূপকালঙ্কাৰ” আৰু “অনুপ্ৰাস” অলঙ্কাৰৰ সঙ্কৰ হৈছে।

এইদৰে মাধৱ কন্দলিৰ প্ৰায় কবিতাবোৰতে ৰূপক, উপমা, আদি গুৱলা অলঙ্কাৰৰ ৰাজ্যৰে পাঠকৰ মন আকৃষ্ট কৰাৰ উপৰিও পাছৰ যুগৰ বৈষ্ণৱ কবি সকলক যথেষ্ট প্ৰভাৱান্বিত কৰিছে। তেওঁৰ শ, শ, ঘৰুৱা উপমাই আমাক সেই যুগৰ সমাজত ভূমুকি মাৰি চাবলৈ সুবিধা দিয়ে।

(২) হেম সবস্বতী—

হেম সবস্বতীৰ 'প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰ' নামেৰে বিষ্ণুৰ মাহাত্ম্য প্ৰকাশক
এখনি সকল বৰ্ণনাত্মক কাব্য বচনা কৰিছিল। কাব্যখনি 'আন্ধ'
'তান্ধ' আদি উড়িয়া শব্দৰ ব্যৱহাৰ আৰু 'সংস্কৃতৰ তৎসম' 'উদ্ভব'
শব্দৰ প্ৰভাৱ বৰকৈ পৰিলক্ষিত হয়।

“থলে থেবে যুজে থল যাই বনাতল।

জলে থেবে যুজে জল সুখায় সকল ॥

গিৰিত যুজয় গিৰি খণ্ড খণ্ড হয়।

দেবাসুৰে নৰে বোলে মিলিল প্ৰলয়” ॥

কবিতাটো 'উৎপ্ৰেক্ষা' অতিশয়োক্তি অলঙ্কাৰৰ জিলিকনিৰে
বিষয়বস্তু প্ৰকাশ কৰি জনচিত্ত চমৎকাৰী হৈছে।

(২) হেমসবস্বতীৰ অন্য গ্ৰন্থ “হৰ গোবী সংবাদ”ত কালিদাসৰ
কুমাৰ সম্ভৱ, কালিকা পুৰাণ আদি গ্ৰন্থৰ প্ৰভাৱ পোৱা যায়।

(৩) কৱিবত্ন সবস্বতী— হেম সবস্বতীৰ প্ৰায় সমসাময়িক আৰু
কমতাজি দুৰ্লভ নাৰায়ণৰ পুত্ৰ ইন্দ্ৰনাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ
কৰা কবি।

কৱিবত্ন সবস্বতীৰ “কৈলাশ বৰ্ণনা” অংশটো অতি চমৎকাৰ।

“ফটিক প্ৰকাশ— হৰৰ কৈলাশ

জলে নানা বত্ৰময়।

উগ্ৰান শতেক দেখিয় প্ৰত্যেক

অনেক বৃক্ষ নিচয়।”

কৈলাশ বৰ্ণনাৰ এই কবিতাবোৰত স্বভাবোক্তি উপমা, উৎপ্ৰেক্ষা
আদি অলঙ্কাৰৰ মাধ্যমত কৈলাশৰ ফল ফুলৰ শোভা, শিৱৰ
অনুচৰবোৰৰ বিস্ময়জনক বৰ্ণনা, আৰু নাগৰিকা সকলৰ মদন
চঞ্চল হাৱভাবৰ সুন্দৰ বৰ্ণনাই কৱিবত্ন সবস্বতীৰ কবি প্ৰতিভাৰ
কিছু আভাস দিয়ে।

(৪) কদ্র কন্দলি,— এই যুগৰে এজন বৈষ্ণৱ কবি হ'ল “কদ্র

কন্দলি। এওঁ পৃষ্ঠপোষকতা বা অনুপ্ৰেৰণা লাভ কৰিছিল শ্ৰীমন্ত
তান্মধ্বজৰ পৰা।

কদ্র কন্দলিয়ে দ্ৰোণপৰ্বৰ অন্তৰ্গত ‘জয়দ্ৰথ বধ’ নামৰ
উপপৰ্বৰ ভিতৰুৱা ‘সিনিপত্ৰ সাত্যকি’ৰ যুদ্ধ যাত্ৰা আৰু বীৰত্ব
ব্যঞ্জক বৰ্ণনাখিনি অনুবাদ কৰিছে। বৈষ্ণৱ যুগৰ বধ কাব্যৰ
লগত বীতিগত সাদৃশ্য দেখা যায়। যুদ্ধৰ বিবৰণ দিয়াত কবিৰ
দক্ষতা অসীম। ঠায়ে ঠায়ে যক্ৰা উপমা বা চিত্ৰ সংযোজনা
কৰি পাঠক-পাঠিকাৰ মন আকৰ্ষণ কৰিবলৈ কবি সক্ষম হৈছে।
মূল মহাভাৰতৰ অনুবাদ গতিকে কম-বেছি পৰিমাণে সংস্কৃত-
প্ৰভাৱৰ চিক্মিকনি পৰাতো স্বাভাৱিক।

(৫) হৰিহৰ (বৰ) বিপ্ৰ :— কমতাপুৰ বজাৰ অনুপ্ৰেৰণা
লাভ কৰা কবি সকলৰ ভিতৰত হৰিহৰ বিপ্ৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ। কবি
হৰিহৰ বিপ্ৰৰ দুখন কাব্য পোৱা গৈছে। এখন হ'ল “বক্ৰ-
বাহনৰ যুদ্ধ” আৰু আনখন “লৱ কুশৰ যুদ্ধ।” যক্ৰা চিত্ৰৰ
যোগে একোটা চিত্ৰ বা পৰিস্থিতি দাঙি ধৰাত হৰিহৰ বিপ্ৰৰ
অসাধাৰণ দক্ষতা। এই বিষয়ত তেওঁক মাধৱ কন্দলিৰ সমকক্ষ
বুলিব পাৰি।

মহাবীৰ ভীষ্ম-দ্ৰোণ আদিৰ বিজেতা আৰু বনত দেৱাদিদেৱ
মহাদেৱক সন্তুষ্ট কৰা অৰ্জুনে যেতিয়া অজ্ঞাতকুলশীল
‘বক্ৰবাহন’ৰ হাতত পৰাজয় হোৱাৰ সন্তাৰনা অনুভৱ কৰিলে,
তেতিয়া এইদৰে খেদ কৰিছে—

“দেবাসুৰ মনুষ্যক সবাকো জিনিলো বণে

তেবেসে বোলাইলো সবাসাচী।

হাতী গুচি মাখি ভৈলো গোখোজত তল গৈলো

কচুত ভাঙিলো মই কাচি ॥”

অৰ্জুনে বণ নৈপুণ্যৰ ববাই কৰা দেখি বক্ৰবাহনে এইদৰে ধিক্কাৰ
দিছে—

“কপাস কাটিয়া যেন শশা দেই লব ।

লোকক জনারে বৃক্ষ পাবিলোহো বব ॥

ছদ্ম কবি মাঝিয়াছা ভীষ্ম-কৰ্ণ-দ্রোণ ।

তুমি বোলা মোব সম বীৰ আছে কোন ?”

অসমত নব বৈষ্ণৱ আন্দোলন

মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে পঞ্চদশ শতিকাৰ শেষৰ পিনে এই আন্দোলনৰ পাতনি মেলে । তেওঁ বাব বছৰ সমগ্ৰ ভাৰত ভ্ৰমণ কৰি নানা তীৰ্থ, মঠ, মন্দিৰ দেখি, ভিন্ ভিন্ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মৰ ক্ৰিয়া কলাপ লক্ষ্য কৰি, নিজদেশ, কাল, আৰু পাত্ৰৰ উপযোগী-ঐকান্তিক বৈষ্ণৱ ভক্তি মাৰ্গ প্ৰচাৰ কৰে । নাম, দেউ (উপাস্ত), গুৰু, আৰু ভকত, এই চাৰি তত্ত্বক অপৰিহাৰ্য্য-অঙ্গ হিছাপে লৈ ‘এক শব্দ’ নামে ধৰ্ম্ম-প্ৰৱৰ্ত্তনৰ দ্বাৰা জনসাধাৰণক উদ্ধুদ্ধ কৰি তোলে ।

অসম গগনত শব্দকালৰ পূৰ্ণিমাৰ ছোনৰ দৰে মুৰ্ত্তিমন্ত ‘শঙ্কৰ’ শব্দৰ উদ্ভিত হৈ স্বীয় সুধাময়ী প্ৰতিভা বশিৰে পূৰ্ব কবি সকলৰ ভাষা, ছন্দৰ পৰিসৰ আৰু কমনীয়তাক আলোকিত কৰি, অভিনৱ-গীত, পয়াৰ, তত্ত্বপুথি, প্ৰকৰণ গ্ৰন্থ, নাটক আৰু বসন্ত গল্প সৃষ্টিৰে-বৈচিত্ৰময়, নতুন আধ্যাত্মিক-সামাজিক জীৱনৰ লগত,—সৰ্বভাৰতীয় মহাজাতীয় চৈতন্যৰ ঐক্য সুধাময় কিৰণ-ধাৰা ঢালি দিলে ।

তেওঁৰ ভাগৱত পুৰাণৰ ভাঙনিবোৰৰ ভিতৰত “আদি দশম” আৰু “কীৰ্ত্তন ঘোষা” এই দুখনেই গ্ৰন্থ শিৰোমণি বুলি কব পাৰি । ভাষাত প্ৰাণময় সৌন্দৰ্য্য, গোড়ীয় বীতিৰ ললিত-পদাৱলী, বিচিত্ৰ ছন্দ আৰু অলঙ্কাৰৰ হেম্ভালনি, সৰল অথচ সূক্ষ্ম প্ৰকাশ, মাধুৰ্য্য আৰু প্ৰসাদ গুণেৰে বসপুষ্টি দবাচলতে লক্ষণীয় বিষয় ।

মাধৱ কন্দলি আৰু বাম সবস্বতীত কৈয়ো সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ বসন্ত ঋতুৰ সূৰ্য্যৰ দৰে অতি প্ৰখৰ । তেওঁৰ “আদ্যদশম” আৰু “কীৰ্ত্তন ঘোষা”—“কালিদাসস্যসৰ্বস্বমভিজ্ঞান শকুন্তলম্” ব দৰে “শঙ্কৰস্য চ সৰ্বস্বং কীৰ্ত্তনং দশমং তথা” বুলি তুলনা কৰিব পাৰি ।

প্ৰকৃততে শঙ্কৰী কবিতাবলী পাঠক-পাঠিকাৰ মানস কুঞ্জত উপস্থিত হলে, নাইবা শ্ৰোতৃমণ্ডলীৰ কৰ্ণ কুহবত প্ৰবেশ কৰিলে হৃদয়তন্ত্রী এক নতুন তানত বাজি উঠে আৰু হৃদয় কন্দৰত অপূৰ্ব মাধুৰ্য্যৰ উৎস কবলৈ ধৰে । চমুকৈ এটা মাত্ৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ’ল—

“তপ্ত সূৰ্য্যৰ সম জলে দেহা নিকপম (হৰ-মোহনৰ পৰা)

ললিত-বলিত হাত পাৰ ।

চক্ষু কমলৰ পাশি মুখে মনোহৰ হাসি

সঘনে দৰশৈ কামভাৱ ॥”

“মুখ চন্দ্ৰ সম শোভে পদ্মৰ সুৰভি লোভে

বেঢ়ি মধুকৰে কৰে বোল”

ওপৰৰ কবিতাত ‘তৎসম’ শব্দৰ প্ৰাচুৰ্য্য, ১ম শাৰীত উপমা, ২য় পঙক্তিত শব্দানুপ্ৰাস, ৩য় অংশত কপক, আৰু ৪র্থ শ্ৰেণীত উৎপ্ৰেক্ষা অলঙ্কাৰৰ জিলিকনিৰে চমৎকাৰিতা আৰু গোড়ী বীতিয়ে শ্ৰোতা বা পাঠক পাঠিকাক শুনা বা পঢ়াৰ লগে লগেই সংস্কৃতৰ বিশেষ প্ৰভাৱক আঙুলিয়াই দিয়ে ।

শঙ্কৰদেৱৰ ‘কীৰ্ত্তন ঘোষা’ আৰু ‘আদি দশমৰো, দুটি নিদৰ্শন মূলশ্লোকৰ স’তে দাঙি ধৰিলো :—

(১) —‘যাহাৰ জিহ্বায়ে নোবোলৈ বিষ্ণুৰ

গুণ নাম সৰ্বক্ষণ ।

যি জনৰ মনে হৃদয়পদ্মত ‘কীৰ্ত্তন’—

নিচিন্তে কৃষ্ণচৰণ ॥ (অজামিলোপাখ্যানৰ পৰা)

যি জনৰ শিবে নকৰৈ প্ৰণাম
কৃষ্ণৰ পদ কমলে । ('স্বভাৱোক্তি' 'ৰূপক'
তাতে মোৰ দায়, নেবিবি সদায় আদি অঃ)
বাঙ্কি আন হাতে গলে ॥" ১৯৭

(১) 'জিহ্বা নবক্তি ভগবদ্ গুণ নাম ধেয়ং (ভাগৱত—
চেতশ্চ ন স্মৰতি তচ্চৰণাববিন্দম । ৬।৪।২৯ শ্লোঃ
কৃষ্ণায় নো নমতি যচ্ছিব একদাপি 'বসন্ততিলক'
তানানয়ধ্ব মসতোহকৃত বিষ্ণুকৃত্যন ॥" ছন্দ)
“কিবা দৈৱকীৰ গৰ্ভে পুত্ৰ নোপজয়,”

(২) কিবা কংস মবি আগে যায় যমালয় (আদি দশম)
প্ৰথম ব্যাধিত যদি নেদয় ঔষধি ।
পাছে পীড়া কবন্তে হবয় সববুদ্ধি ॥”
“চিৰকাল প্ৰাণী একত্ৰে নাথাকে,
বিষম দৈৱৰ গতি ।”

‘মৃত্যু মে যদি জায়েবন্ মৃত্যুৰ্বা ন ত্ৰিয়েত চেৎ ।

[২] বিপৰ্য্যয়ো বা কিং ন স্মাদ্ গতি র্থাতু দুৰ্বত্যা ॥”

[অনুষ্টুভ ছঃ]

ভাঃ ১০।১।৪৯

ওপৰত উল্লেখ কৰা শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ দেৱৰ পবিত্ৰ মন্দাকিনী
ধাৰা সদৃশ লেখনীৰ পৰা ওলোৱা ‘কীৰ্ত্তন’ আৰু “দশমৰ” পদ
কেই ফাঁকিত সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ অপবিনীম । সংস্কৃত ‘তৎসম’
শব্দৰ প্ৰাচুৰ্য্য কবিত্বময় সৌন্দৰ্য্য, অনুপম উপমা, ৰূপক আদিৰ
বাহ্যৰেবে বাক্যত, আৰু ঘৰুৱা যোজনা পটন্তৰৰ বসাল সমাবেশ
মন কবিত্ব লগীয়া । মুঠতে শঙ্কৰদেৱৰ শিৱৰ মুকুট সদৃশ—‘কীৰ্ত্তন
ঘোষাৰ, ভাষা লালিত্য, ভাৱৰ মধুৰিমা, ছন্দ-অলঙ্কাৰৰ বাহ্যৰ,
সুৰ-লয়ৰ একতানতা আৰু চিন্তা ভক্তিৰ একনিষ্ঠতাই অসমীয়া
জাতীয় আৰু ধৰ্ম্ম জীৱনৰ ৰাটত, নতুন উজ্জল পোহৰ ঢালি

দিয়ে । মুঠ কথা অসমীয়া সাহিত্য আকাশত শঙ্কৰৰূপী চন্দ্ৰৰ
প্ৰতিভাময় অমৃত কিৰণ চিৰদিন অগ্নান হৈ থাকিব ।

মাধৱদেৱ (১৪৮৯—১৫৯৬ খৃঃ)

মাধৱদেৱৰ শ্ৰেষ্ঠ বচনা ‘নাম ঘোষা’ৰ বা ‘হেজাৰী ঘোষা’ ।
নাম ঘোষাৰ দাৰ্শনিক ভিত্তি বেদান্ত । অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মৰ চাৰি
পুথিৰ ভিতৰত ‘কীৰ্ত্তন ঘোষা’ আৰু ‘আদি দশম’ (১০ম স্কন্ধ
ভাগৱতৰ পদ) আৰু মাধৱ দেৱৰ ‘নামঘোষা’ আৰু ‘ভক্তি বত্ৰাৱলী’
ধৰা হয় । এই চাৰি পুথিয়েই মহাপুৰুষ ভূগবাকীৰ কবিত্ব প্ৰতিভাৰ
শ্ৰেষ্ঠ নিদৰ্শন আৰু অসমীয়া সাহিত্যতো চিৰন্তন কীৰ্ত্তিস্তম্ভ স্বৰূপ ।
মাধৱদেৱৰ নামঘোষা’ৰ পৰা “খেদ” নামৰ তত্ত্বগধুৰ কৰিতাৰ দুই-
এক ফাঁকি দাঙি ধৰা হল—

“পুত্ৰ পুত্ৰ নব তনু লভিয়া তোমাক তেজি

দীনবন্ধু দামোদৰ এ

হৰি হৰি সংসাৰে ভ্ৰমিলো অসংখ্যাত

দীনবন্ধু কতবা কৰিলো যাতায়াত ।

মাধৱ মুকুন্দ মুবাৰি কি গতি হৈব হামাৰ

মায়াৰ বচন মায়া নদী মাজে

মজিয়া ন পাইলো পাৰ ।”

অনেক জন্মৰ তপস্তাৰ ফলত কৃষ্ণ ভক্তি মন্দাকিনীত গাধোৱা
পৰম ভাগৱত কৰি মাধৱ দেৱে ‘জন্ম মৃত্যু জৰা-ব্যাধি দুঃখ দোষানু
কীৰ্ত্তনম্’ এই গীতা বাণী সূৰৰি শ্ৰীমদ্ভাগৱতৰ তুল্যার্থক শ্লোক
এটিৰ ভাবানুবাদ মধুবহুদত গাইছে বিষাদ সুৰৰ একতানেৰে ।
ভাঃ শ্লো— ‘লক্ষ্য। সুহৃৎস্বৰ্গমিদং বহু সম্ভবান্তে, মানুষ্যমৰ্থদমনিত্য-
মপীহ লোকে ।’ ইত্যাদি ।

কবিত্ব বচনাৱলীত মায়াময় জীৱৰ স্বাভাৱিক গতি-বিধিৰ
বৰ্ণনাশৈলী, আধ্যাত্মিকভাবানুভূতি, আৰু ভিন্ ভিন্ তাৎপৰ্য্য-

ব্যঞ্জক দীনবন্ধু, ককণাময়, মুকুন্দ, মুবাৰি আদি সংস্কৃতীয়া শব্দ-
ধ্বনিবে, শব্দগতিৰ মাধ্যমত আকৃতি নিবেদন, দৰাচলতে বিশেষ
মন কবিতা লগীয়া।

মাধৱদেৱৰ বসময়, 'নামঘোষা'ৰ-মূল-গীতা, ভাগৱত আদিৰ
সংস্কৃত কবিতাৰ ছটা এটা নিদৰ্শন আগবঢ়োৱা হ'ল :—

[১] 'ত্ৰিবিধং নৰকাস্ত্ৰদং দ্বাৰং নাশনমাত্মনঃ।

কামঃ ক্ৰোধস্তথা লোভস্তস্মাদেতৎ ত্ৰয়ং ত্যজেৎ' ॥

[শ্ৰীগীতা ১৬।২১]

ঘোষা :— 'যতেক অনর্থ আছে সংসাৰত
তাতে তিনি বিধ সাৰ।

[১] কাম-ক্ৰোধ-লোভ আপন নাশন
জানিব পাৰিহাৰ।"

(২) 'জানামি ধৰ্ম্যং ন চ মে প্ৰবৃত্তিঃ [প্ৰপন্ন-গীতা
জানান্যধৰ্ম্যং ন চ মে নিবৃত্তিঃ। ত্ৰয়োদশ বাক্য]
হুয়া হৃষীকেশ হৃদিস্থিতেন

যথানিযুক্তোহস্মি তথা কৰোমি ॥"

(২) ঘোষা :— 'ধৰ্ম্যকজানোহো মই তথাপি প্ৰবৃত্তি নাই
অধৰ্ম্যত নিবৃত্তি নোহয়।

হৃদিস্থিত হুয়া তুমি যেন কৰবাহাস্বামি
হৃষীকেশ কৰিবো তেমন ॥"

(৩) 'মধুব মধুৰমেতন্মঙ্গলং মঙ্গলানাং
সকল নিগম বল্লী- সৎফলং চিৎস্বৰূপম্।
সকদপি পৰিগীতং শ্ৰদ্ধয়া হেলয়া বা
ভৃগুবৰ নবমাত্ৰং তাৰয়েৎ কৃষ্ণনাম ॥' (স্কন্দ পুং)

ঘোষা :— 'সকল নিগমলতা তাৰ অবিনাশী ফল
কৃষ্ণ নাম চৈতন্য স্বৰূপ।

শুমধুব শুমঙ্গল শ্ৰদ্ধা বা হেলায়ে লৈয়া
নবমাত্ৰ তৰে ভৱকূপ ॥"

'বহুগণৈতত্তপসা ন যাতি, ন চেজ্যয়া নিৰ্ব্বপণাদ্ গৃহাঙ্ঘা।
ন ছন্দসা নৈব জলাগ্নি সূৰ্য্যোৰ্বিনা মহৎপাদবজ্জোভিষেকম্ ॥'

(ভাঃ ৫।১২।১২)

ঘোষা :— 'পৰম ঈশ্বৰদেৱে কৃষ্ণক নপায় লাগ

তপ-জপ-যাগ-যোগদানে।

একান্ত ভকত পদ বেণু শুদ্ধচিত্তে মাথে

অভিষেক ন কৰয়মানে ॥'

ওপৰত উদ্ধৃতি কৰা ঘোষাৰ শুমধুব বসাল পদবোৰ সংস্কৃত
শ্লোকৰ হুবহু ভাঙনি। পদাৱলীত সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ খুউব বেছি,
ঠায়ে ঠায়ে মাত্ৰ অলপ ইফাল-সিফাল হৈ হৈছে। যেনে 'সকল
নিগমবল্লী' এই পদাংশত মাত্ৰ 'বল্লী' শব্দৰ ৰূপান্তৰ 'লতা' শব্দ
প্ৰযুক্ত হৈছে। কবিয়ে সবহীয়া "তৎসম" তন্ত্ৰৰ ললিত পদ
ঘটিত "ত্ৰিপদী" নায়িকাক "কপক" "স্বভাবোক্তি" আদি বিচিত্ৰ
ভূষণেৰে বিভূষিতা কৰি তোলাত সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ আৰু কট
ফটীয়াকৈ পাঠক বা শ্ৰোতাৰ মনত বিৰাজ কৰিছে।

অনন্ত কন্দলি :—মহাপুৰুষ ছজনাৰ পাছতে অনন্ত কন্দলি
আৰু ৰাম সবস্বতীৰ নাম উল্লেখযোগ্য। "কন্দলি" উপাধি তৰ্কশাস্ত্ৰৰ
পাণ্ডিত্যৰ পৰিচায়ক।

—অনন্ত কন্দলিৰ অমৰ লেখনীৰ পৰা ওলোৱা
ৰামায়ণ, কুমৰহৰণ কাব্য, ভাগৱত-৬ষ্ঠ স্কন্ধৰ বৃত্তান্তৰ বধ আদি
ভালেমান কাব্যবত্ৰ আছে। নিদৰ্শন স্বৰূপে কবিতা এটি দাঙি
ধৰা হ'ল।

"চিত্ৰ লেখী বোলে সখী ভালেতো স্বপ্নত দেখি

ভোল ভৈলি তই ভাগ্যৱতী।

প্ৰহুগুৰু প্ৰিয়পুত্ৰ আন নাম অনিৰুদ্ধ

কেশব দেৱৰ প্ৰিয় নাতি ॥”

“থাক তই মহাশান্তী ইহান চৰণ চিন্তি

মই হেৰা চলিলো এখনে ।”

(ভাগৱত—১০ম স্কঃ)

মূল শ্লোক (ভাঃ ১০/৬৩/২০)

“চিত্ৰলেখা তমাজ্জায় পৌত্ৰং কৃষ্ণশ্চ যোগিনী ।

যযৌ বিহায়সা বাজন্ দ্বাবকাং কৃষ্ণ পালিতাম্ ॥”

ওপৰত উল্লেখ কৰা ‘কুমৰ হৰণ’ কাব্যৰ ‘উষাৰ সপোনত বৰ্ণোৱা কৰিতাটোত উষাই সপোনত নায়ক অনিৰুদ্ধক দেখি তেওঁক স্বামীৰূপে পাবলৈ ইচ্ছা কৰিও (পূৰ্ববাগ) নোপোৱাত “বিপ্ৰলম্ব” নামৰ শূদ্ৰাৰ বস আৰু সখীৰূপ ‘দূতি’ প্ৰেৰণ আদিয়ে সংস্কৃত অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰৰ প্ৰভাৱ ভালদৰে নিৰ্দেশ কৰে ।

‘বাম সবস্বতী :— বাম সবস্বতী ষোড়শ শতিকাৰ কোচ-বজ্জা নবনাৰায়ণৰ পৰা (১৫৪০-১৫৮০) আৰম্ভ কৰি ক্ৰমান্বয়ে বঘুদেৱ, পৰীক্ষিত নাৰায়ণ, ধৰ্ম্ম নাৰায়ণ আৰু সুন্দৰ নাৰায়ণ লৈকে কেবাজনো বজ্জাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত মহাভাৰতৰ উপৰিও নানা বধকাব্য বচনা কৰে । তেওঁৰ কবিত্ব প্ৰতিভা অতুলনীয় । বচনাৰ ব্যাপকতা আৰু নীতি-ধৰ্ম্মৰ আদৰ্শৰে জনগণৰ উপযোগী কৰি বচনা কৰা কাৰ্য্যটো বিশেষভাবে লক্ষণীয় । বধকাব্যৰ ভিতৰত বাম সবস্বতীৰ অধিক জনপ্ৰিয় কাব্য হ’ল — ‘ভীম চৰিত ।’ এই সকলো কাব্যখন হাস্যৰসেৰে ভৰপূৰ । তলত এ ফাঁকি পদ দাঙি ধৰিলোঁ —

“ভীমে বোলে গুন অৰে বকাসুৰ ভাই ।

মই ভাত খাওঁ তই থাক বাট চাই ॥

তই জান বকাসুৰ মোহোৰ সেৱক ।

গৃহস্থে ন খাইলে কোনে দিয়ে কুকুৰক ॥”

বাম সবস্বতীৰ হাস্যৰসময় কবিতাটোত সংস্কৃতীয়া ‘বক্ৰোক্তি’ অলঙ্কাৰে ‘কপক’ আৰু ‘আক্ষেপ’ অলঙ্কাৰৰ স’তে মিলিত হৈ চমৎকাৰিতা সম্পাদন কৰিছে । ভীমে ঠাট্টা সুৰেৰে ভবিষ্যদ্বাণী দাঙি ধৰিছে — “অৰে ! ছুষ্ট বকাসুৰ, তোৰ আৰু ইপুৰীত অন্ন, জল নাই, এয়া তোক সিপুৰীলৈ পঠাম ।”

বৈষ্ণৱ যুগত অসমীয়া ভাষাত গোবিন্দ মিশ্ৰই পঢ়ত আৰু ভট্টদেৱে গঢ়ত (কথাগীতা) গীতাৰ ভাঙনি কৰে । কবি গোবিন্দ মিশ্ৰই গীতা লিখোঁতে নানা টীকা ভাষ্য পঢ়ি সেই-বোৰৰ সমন্বয় কৰি নিজ ভাষাত প্ৰকাশ কৰা বুলি কৈ গৈছে —

“শঙ্কৰ ভাষ্যৰ মতক আলোচি

টীকা চাই হনুমন্ত ।

আনন্দ গিৰিৰ টীকা যে স্বামীৰ

দুইবো জিজ্ঞাসিয়া মত ॥”

আৰু টীকা ভাষ্যবোৰৰ সাৰ সংগ্ৰহ কৰি সকলোৱে বুজিব পৰাকৈ লিখোঁতে ঠায়ে ঠায়ে বৰ্ণনা বহল হব পাৰে বুলি কবিয়ে আশঙ্কা কৰি ক্ষমা বিচাৰিছে —

“শ্লোক-অৰ্থ চাই পদবঢ়া পাই

দোষ ন ধৰিবা মোক ।”

কবিৰ ‘অনুপ্ৰাস’ আদি অলঙ্কাৰৰ দ্বাৰা সুসজ্জিত-মধুৰ পদাবলী, আৰু পদ, ছন্দ, ছবি, ছন্দৰ ললিত ৰস্কাৰৰ কাৰণে তেওঁৰ বচনা ৰসাল আৰু জনগণ অন্তৰস্পৰ্শী । সেয়ে সৰ্বসাধাৰণৰ হৃদয় তন্ত্ৰীত গোবিন্দ মিশ্ৰৰ গীতাৰ সুৰ অতৰ্কিতে বাজি উঠে । তেওঁৰ গীতাৰ শুৱলা পদ এফাঁকি আগবঢ়ালোঁ ।

“পুত্ৰতো যিমত বুদ্ধি শত্ৰুতো সিঠান ।

সেহিমতে সম হৈব মান অপমান ॥

... .. (বিশেষোক্তি অলঙ্কাৰ)

হৰিয়ে বিষাদ নাহি স্তুতি নিন্দা শুনি ।
সেহিসে পৰম ভক্ত তাকে বুলি মুনি ॥”

গীতা শ্লোক (১২ অঃ ১৮, ১৯) —

“সমঃ শক্ৰো চ মিত্ৰে চ তথা মানাপমানয়োঃ ।

শীতোষ্ণ সুখ দুঃখেষু সমঃ সঙ্গবিবৰ্জিতঃ ॥”

কবিয়ে তৎসম-তন্ত্ৰ শব্দৰ গাঁথনিৰে কেনে সহজভাবে
ভক্তৰ লক্ষণ বৰ্ণনা কৰিছে, সেইটো একমাত্র কৃষ্ণভক্ত-সুকবি
গোবিন্দ মিশ্ৰৰ কৰিত্ব প্ৰতিভাতেই সম্ভৱ হয় ।”

বৈষ্ণৱ যুগৰ অবৈষ্ণৱ কবি আৰু পাঁচালী সাহিত্য :—

বৈষ্ণৱ যুগৰ অবৈষ্ণৱ কবি সকলৰ ভিতৰত পীতাম্বৰ কবি,
দুৰ্গাবৰ, মনকৰ আৰু সুকৰি নাৰায়ণৰ নাম বিশেষ উল্লেখযোগ্য ।
পীতাম্বৰ কবি মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ সমসাময়িক । তেওঁৰ বচিত
কেবাখনো কাব্য আছে । ‘উষা পৰিণয়’ৰ পৰা এটি কবিতা-
পুষ্প আগবঢ়োৱা হ’ল—

(১) “উক” গুৰুৰামকল কবিকৰ নিন্দে ।

চৰণ দেখিয়া লজ্জা পাইলা অববিন্দে ॥

ছতিয়াৰ নিফলন্ধ যেন সুধানিধি ।

কে জানে কতক যত্নে নিৰমিল বিধি ॥”

ভাগৱতৰ ‘শ্ৰীদাম’ (কৃষ্ণ সখিৰ) চৰিতৰ পৰা :—

“অনন্তবে নাৰায়ণে গুণে মনে মনে ।

ধনলোভ আশ্ৰমেৰে কিছু নাহি মনে ॥

(২) আসিয়াছে যত পুত্ৰ ভাৰ্য্যাৰ বচনে ।

ভিক্ষাৰ তণ্ডুল লৈয়া মোৰ দৰশনে ॥

... ..

আজি যে তণ্ডুল গুৰা খাইবো ইহাৰ ।

নৰেৰ দুৰ্লভ দিব সম্পদ অপাৰ ॥”

মূল শ্লোক (ভাঃ ১০/৮১/৬/৭)

“সৰ্বভূতাত্মদৃক্ সাক্ষাৎ তস্যাগমন কাৰণম্ ।

বিজ্জায়াচিন্তয়মাং শ্ৰীকামো মা ভজংপুৰা ॥

(ভাঃ- ১০/৮১/৬/৭)

পত্ন্যাঃ পতিব্ৰতায়াস্তু সখা প্ৰিয়চিকীৰ্ষয়া ।

প্ৰাপ্তো মামস্ত দাস্তামি সম্পদেহমৰ্ণ্যতুল্যতাঃ ॥

ওপৰত উল্লেখ কৰা ১নং কবিতাত ‘তৎসম’ তন্ত্ৰ’ শব্দ-
চয়ন আৰু ‘উপমা’, উৎপ্ৰেক্ষা, ব্যতিবেক আদি অলঙ্কাৰসমষ্টিৰ
ৰক্ষাবে সংস্কৃত প্ৰভাৱৰ প্ৰাচুৰ্য্যৰ কথা লৈ আঙুলিয়াই দিয়ে ।
২য় কবিতাত ‘অনুমান’ অলঙ্কাৰৰ দ্বাৰা ‘বস্তুধৰ্মনিৰ’ চিত্ৰ-
(অৰ্থাৎ একান্ত ভক্তৰ প্ৰতি ভক্তবাৎসল্যৰ কথা) প্ৰকটভাবে
ফুটি ওলাইছে ।

মনসা কবি :— মনসা কবি বুলিলে সাধাৰণতে-মনকৰ,
দুৰ্গাবৰ আৰু সুকৰি নাৰায়ণদেৱ এই তিনিজন কবিক বুজায় ।
মনকৰে-‘পদ্মা পুৰাণ কাব্য, দুৰ্গাবৰে-‘গীতি বামাংগ’ আৰু
বেউলা আখ্যান, সুকৰি নাৰায়ণদেৱে ‘চৈতন্য বন্দনা গীতি’ আৰু
পদ্মা পুৰাণ কাব্য বচনা কৰে । তেওঁলোকৰ গীত-পদবোৰে
সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱৰ যথেষ্ট ইঙ্গিত দিয়ে ।

শঙ্কৰদেৱৰ অব্যৱহিত পৰবৰ্তী লেখক সকলৰ ভিতৰত
ভট্টদেৱ অগ্ৰগণ্য । তেওঁ অকল অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰেই
জনক নহয়, উত্তৰ ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তীয় গদ্য সাহিত্যৰো প্ৰথম
পথপ্ৰদৰ্শক । ভট্টদেৱৰ (১৫৫৮-১৬৩৮ খৃঃ) প্ৰকৃত নাম
বৈকুণ্ঠনাথ । ‘কবিতত্ত্ব আৰু ভাগৱত ভট্টাচাৰ্য্য এই দুটা উপাধিহে ।

ভট্টদেৱে (ক) কথা ভাগৱত, কথাগীতা, কথা বত্ৰাবলী
প্ৰসঙ্গমালা আদি (অসমীয়াত) : (খ) ভক্তিমাৰ, ভক্তিবিবেক
আদি (সংস্কৃতত) কেবাখনো গ্ৰন্থবত্ত্ব বচনা কৰি যায় । কিন্তু তাৰ
ভিতৰত ভট্টদেৱৰ যশস্বী গ্ৰন্থ হ’ল “কথাভাগৱত” আৰু ‘কথা-

গীতা।” তেওঁৰ দীক্ষা গুৰু দামোদৰদেৱৰ নিৰ্দেশ অনুসৰি ভট্টদেৱে ভাগৱতৰ শ্লোক ভাঙি এই অমূল্য “কথা ভাগৱত” ৰচনা কৰি যায়। কথাভাগৱত আৰু কথাগীতাৰ পৰা দুই এটা নিদৰ্শন মূল শ্লোকৰ স’তে তলত দেখুওৱা হ’ল :—কথাভাগৱত - (১) সুখৰ অৰ্থে যত্ন ন কৰোক (১৬ মাঃ)। যেমনে দুখ লুখুজিলেই পায়, (১৬ মাঃ) তেনে সুখো মিলিবেক। এতেকে মহাগুণবন্ত তুমি জগতৰ মুক্তিৰ অৰ্থে, ভগৱন্তৰ লীলা কহ।” (কথা-ভাঃ ১।৫) মূল শ্লোক :- (১) তস্মৈব হেতোঃ প্রযতেত কোবিদো

ন লভ্যতে যদ্ ভ্রমতামুপর্য্যধঃ । (ভাঃ-১।৫।১৮,
তল্লভ্যতে দুঃখবদন্ততঃ সুখং নাবদ বাক্য)
কালেন সৰ্ব্বত্র গভীৰ বংহসা ॥”

কথাগীতা (২) “যত্ৰপি তুমি সকলো পাপীত কৰি অত্যন্ত পাপ-কাৰী হোৱা, তথাপি পাপ সমুদ্ৰক জ্ঞাননাৱে অনায়াসে তৰিবা। যেন কাষ্ঠ সমূহক প্ৰজ্জ্বলিত অগ্নিয়ে ভস্ম কৰে, তেনে জ্ঞানাগ্নিয়ে প্ৰাৰম্ভবিনে সকল কৰ্ম্মকে ভস্ম কৰে।” (কথাগীতা ৪ৰ্থ অঃ) মূল শ্লোক :- (২)

‘যথৈধাংসি সমিদ্ধোহগ্নিৰ্ভস্মসাংকুকতেহজ্জুন ।
জ্ঞানাগ্নিসৰ্ব্বকৰ্ম্মাণি ভস্মসাংকুকতে তথা ॥”

[গীতা ৪ৰ্থ অঃ ৩৭]

উল্লেখ কৰা কথাভাগৱত আৰু কথাগীতাৰ বাক্যবোৰ চুটি চুটি, কিন্তু ছন্দোময় আৰু সংস্কৃতীয়া প্ৰভাৱ বন্ধনীৰে আবদ্ধ।

তৎসম আৰু তদন্তৰ শব্দৰ প্ৰচুৰ প্ৰয়োগ, সমাসবদ্ধ বাক্যেৰে গোড়ীয় ৰীতিৰ অনুসৰণ আৰু “ৰূপক” উপমা, আদি অলঙ্কাৰৰ ব্যৱহাৰেই সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱৰ স্পষ্ট প্ৰমাণ। ১নং কথাভাগৱতৰ গুণ ভাগত “পঞ্জাটিকা” নামৰ মধুৰ ‘মাত্ৰাবৃত্তৰ’ প্ৰভাৱ বিশেষকৈ লক্ষণীয়।

বঘুনাথ মহন্ত :— উত্তৰ বৈষ্ণৱ যুগৰ কবি বঘুনাথ মহন্তৰ ‘কথামায়ণ, অসমীয়া গুণ সাহিত্যৰ আন এটা অমূল্য সম্পদ। তেওঁৰ বামায়ণত তৎসম, আৰু তদন্তৰ শব্দৰ ব্যৱহাৰেই বেছি। উপমা আদি অলঙ্কাৰৰ প্ৰভাৱো যথেষ্ট। আন কি ঠায়ে ঠায়ে গোড়ীয় ৰীতিত সংস্কৃত প্ৰধান বৰ্ণনাও দেখা যায়। যেনে— “অভিনৱ জলদ সদৃশ শ্যাম তনু” ইত্যাদি।

উল্লেখ কৰি অহা কবি সাহিত্যিক সকলৰ উপৰিও প্ৰাচীন অসমীয়া কাব্য সাহিত্য ফুলনিত নানা প্ৰকাৰ কবিত্ব সৌৰভেৰে সুৰভিত কবিফুল জক্ৰমকাই ফুলি আছে। ৰচনাৰ শব্দৰ উপচি পৰাৰ ভয়ত তেওঁলোকলৈ হিয়াভৰা শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জ্ঞাপন কৰিয়েই বিতং লিখাৰ লোভ সম্বৰণ কৰিলো। তেওঁলোকৰ ৰচনাবলীতো সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ যথেষ্ট পৰিছে।

সংস্কৃতৰ পৰাই ক্ৰমান্বয়ে পালি, প্ৰাকৃত, অপভ্ৰংশই ক্ৰমিক সৰলতৰ হৈ প্ৰাদেশিক ভাষাত পৰিণত হৈছে। এই কাৰণে সংস্কৃত সাহিত্যৰ প্ৰভাৱৰ অখণ্ড সোঁত অসমৰ মাজেদি নিৰবচ্ছিন্নে বৈ থকা লুইতৰ দৰে প্ৰাচীন অসমীয়া কাব্য সাহিত্যত কিয় আধুনিক নবীন-প্ৰবীন কবি সাহিত্যিক সকলৰ লেখাতো কম-বেছি পৰিমাণে সদায় বৈ আছে আৰু থাকিবও। কিয়নো জনকৰ প্ৰভাৱ সন্তান-সন্ততিত পৰাতো স্বাভাৱিক।

প্ৰভাৱক সাধাৰণতে তিনিভাগত ভগাব পাৰি। (১) বিষয়-গত, (২) ভাষাগত, (৩) ভাবগত। অসমীয়া প্ৰাচীন কাব্য সাহিত্যই ওপৰত দেখুৱা তিনিও প্ৰকাৰৰ প্ৰভাৱৰ হাত এবাৰ পাবা নাই। প্ৰাচীন কবি সাহিত্যিক সকলৰ ভিতৰত প্ৰায় সকলো কবিয়েই মহাভাৰত, বামায়ণ, ভাগৱত পুৰাণ, গৰুড় পুৰাণ, ব্ৰহ্ম পুৰাণ আদিৰ পৰা কাহিনীভাগ লৈছে। অৱশ্যে বিষয়বস্তু একেহলেও প্ৰত্যেকতে লেখক কবিৰ ব্যক্তিত্বৰ ছাঁ-বৰ্ণে

বৰ্ণে পোৱা যায়। আন কি কবিৰ নিজা বসাল বচনা ভঙ্গী, ভাব-গাভীৰ্য্য, অলঙ্কাৰৰ বাক্য আৰু ললিত শব্দ মাধুৰ্য্যই সহৃদয় সামাজিকৰ চিত্ত মুহি পেলাবলৈ সক্ষম।

মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ বচনাবলীতো বেছি ভাগেই ভাগৱতৰ আৰু ভাগৱতৰ বাহিৰৰ মাৰ্কণ্ডেয়, গৰুড়, বামণপুৰাণ আদিৰ সংমিশ্ৰিত ভাগৱতৰ কাহিনীৰ আলম দেখা যায়। মাধৱদেৱৰ নাম ঘোষাত গীতা, বৃহদ্ভাগৱতীয় পুৰাণ আদি সংস্কৃত গ্ৰন্থৰ কিছুমান শ্লোক নাম ঘোষাৰ মূল স্বৰূপে পোৱা যায়। বামাংগ আদিৰ ভাঙনি আৰু নাটৰ কাহিনীবোৰো প্ৰায় সংস্কৃত সাহিত্যৰ পৰা লোৱা হৈছে। গতিকে এইবোৰত সংস্কৃতৰ বিষয়গত ফট-ফটীয়া প্ৰভাৱৰ কথা বহুলাই দেখুৱাবৰ আবশ্যক নাই বুলি ভাবো।

নিদৰ্শন স্বৰূপে কেইটামান কবিতা দাঙি ধৰা হ'ল —

“পৰ্বত সমান চউ উথলে অপাৰ।

আকাশে সাগৰে দুইকো দেখি একাকৰ ॥

কুণ্ডলীৰ মগধ-মংগু কচ্ছপ সকল।

আকনিয়া সাগৰৰ উথলয় জল ॥

চুখিত কালত জানি পণ্ডিতৰ জ্ঞান।

আপদত জানি শত্ৰু-মিত্ৰৰ প্ৰমাণ ॥

ওপৰৰ বৰ্ণনা কেইটাত কবিয়ে উপযুক্ত ঠাই আৰু ভাব

অনুসৰি ৰূপক, উৎপ্ৰেক্ষা, উপমা আদি অলঙ্কাৰৰ সহায় লৈ নিজ অন্তৰত উপচি পৰা গভীৰ অনুভূতিক বিকাশ কৰি সেই অনুভূতিক সহৃদয় পাঠকৰ অন্তৰত জগাই তুলিছে। কবিতা কেইটিত উপমা আদি অলঙ্কাৰৰ উপৰিও তৎসম, তদ্ভৱ আদি ভাষাগত শব্দ যোজনাৰ প্ৰভাৱ অতি স্পষ্ট। ‘অক্ষৰবৃত্ত’ ছন্দৰ চক্ৰমকনিও বিশেষ লক্ষ্য কৰিব লগীয়া।

ইয়াতে অসমীয়া পদ্যত ছন্দৰ বৈশিষ্ট্য সম্বন্ধে এটি চমু আলোচনালৈ মন গ'ল। প্ৰায় সকলো ভাষাৰ পদ্যতে সংস্কৃতৰ দৰে লঘু গুৰু বিচাৰ আৰু মাত্ৰা গণনাৰ বীতি দেখা নাযায়। অসমীয়া পদ্যতো ঠিক একে নিয়ম। অইন সকলো বিলাক ঠিকেই আছে। যেনে অসমীয়া কাব্যত চাৰি ফঁকীয়া শ্লোক, সম, অৰ্দ্ধসম, আৰু বিষম নামৰ অক্ষৰবৃত্ত ছন্দৰ প্ৰয়োগ চলি আছে। চাৰি শাৰীৰ ভিতৰত প্ৰত্যেক শাৰীতে সমান আখৰ থাকিলে ‘সমবৃত্ত’ ছন্দ, প্ৰথম আৰু তৃতীয় শাৰী সমান, আৰু দ্বিতীয় আৰু চতুৰ্থ শাৰী সমান অক্ষৰৰ হলে ‘অৰ্দ্ধ সমবৃত্ত’ আৰু যদি কাৰো লগত কাৰো মিল নোহোৱাকৈ প্ৰত্যেক শাৰীৰ অক্ষৰ সংখ্যা বেলেগ বেলেগ হয়, তেনেহলে ‘বিষম বৃত্ত’ৰ ছন্দ হ'ব। ওপৰত উল্লেখ কৰা কবিতাবোৰত ‘অৰ্দ্ধসম’ অক্ষৰবৃত্ত নামৰ ছন্দ হৈছে। এইদৰে ‘সম,’ আৰু ‘বিষম’ বৃত্তবোৰ কবিতা অসমীয়া কাব্যত প্ৰচুৰ আছে।

ছন্দ কবিতাৰ প্ৰধান অঙ্গ। কবিতা বাগীয়ে ছন্দৰ যতি, লয় আৰু সন্মোহনী তানৰূপ সাজ-পাৰ পিন্ধি মানুহক যেনেকৈ মুহিব পাৰে, ছন্দহীন গদ্যত মুহিব পৰা তেনে গুণ দেখা নাযায়। এই বাবেই আদিম মানবৰ মৌখিক গীত, পদ, ফকৰা, ঘোজনা আদি আৰু প্ৰাচীন কবিসকলৰ বচনাৱলী পদ্যত হৈ দেখিবলৈ পোৱা যায়। সেয়েহে অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰই ব্যাকৰণ ছষ্ট আৰু ছন্দ পতন হোৱা কাব্যৰ অমার্জ্জনীয় দোষক কোনোমতে সহ্য কৰা নাই ॥

দৰাচলতে কবলৈ হলে আমাৰ দৈনন্দিন কথা বতৰা আদিয়ো সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱৰ পৰা মুক্ত নহয়। সংস্কৃত জ্ঞানকে বা নাজ্ঞানকে নিজে কিতাপ পঢ়ি, নাইবা লোকমুখ পৰম্পৰাক্ৰমে গুনি অজানিতে এমৰ মাত মাত—“মাননীয় সাহিত্যবাহী

সুধীবৃন্দ, আধুনিক বৈজ্ঞানিক আবিষ্কাৰ” ইত্যাদি। ভাষণত মধুৰ সংস্কৃত শব্দবোৰ সংস্কৃত মঞ্জনা লোকবোৰ মুখৰ পৰা আপোনা-আপোনি নিগৰি ওলায়। ইয়াৰ মূলতে যে সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ আছে, তাক নুই কবিব নোৱাৰি।

অসমৰ লক্ষপ্ৰতিষ্ঠ সাহিত্যিক, গবেষক, আৰু সমালোচক সকলে তেওঁলোকৰ তত্ত্বপূৰ্ণ গ্ৰন্থসমূহত প্ৰাচীন কবিসকলৰ অসমীয়া সাহিত্যলৈ যি অৱদানৰ কথা উল্লেখ কৰিছে, তাৰপৰা আমি পুৰাণ অসমৰ সমাজ নীতি, আচাৰ নীতি আদি নানাবিধ কথাৰ সম্যক জ্ঞান আহৰণ কৰি এই অভিভাষণখনি যুগুত কৰিছোঁ। যি সকলৰ ওচৰত আমি এই কাৰ্য্যৰ বাবে ধৰুৱা, সেইসকলো সাহিত্যিকলৈ আৰু সুধীবৃন্দলৈ আমি এই সুযোগতে কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলো।

হে চিৰচেনেহী অসমী আইৰ নতুন ৰূপ দিওঁতা হৃদয়বন্ত সাহিত্যিক সকল, পুৰণি নতুনৰ সংমিশ্ৰণৰ দ্বাৰা ভাষাক সমৃদ্ধিশালিনী কৰি তুলিবলৈ আৰু হেমাহিৰ বাহুবন্ধনত সোমাই থকাৰ সময় নাই। নতুনক ভাষা মেৰাৰ দীক্ষা দিয়ক, আৰু ভাষা মন্দিৰৰ ছৱাৰ তেওঁবিলাকলৈ মুকলি কৰি দিয়ক।

বৰণীয়া ! গুণগ্ৰাহী, সুন্দৰৰ পূজাৰী সুধী সকল !

এই অভাজনে সীমিত জ্ঞানৰূপ অলপীয়া পানীৰে বোকাময় হিয়া-পুখুৰীৰ পৰা ঢোপা কলি এটি তুলি আনি আপোনালোকলৈ শ্ৰদ্ধাৰে আগবঢ়ালোঁ, ভাৰসা—সকলক সুধী সুৰযৰ মৰমিয়াল কিৰণৰ পৰশ পাই, ফুটি উঠি অসমী আইৰ পূজাৰ উত্তম উপ-ঢৌকন হবগৈ ভাবি আপোনালোকক প্ৰাণভৰা ওলগ জনাই ক্ৰটী-বিচ্যুতিৰ বাবে ক্ষমা মাগিলোঁ।

শেহান্তৰত আপোনালোকৰ মানস-অনুমতি লৈ — অসমী আইৰ বাতুলচৰণ কমলত, সংস্কৃত-আৰু অসমীয়া কবিতা কুসুমা-

গুলি অৰ্পণ কৰি উপসংহাৰ কৰিব খোজোঁ—

“ললিত-অসমভাষা বায়ু হিল্লোল মালা,
বিকিবতু মধু বিশ্ব ভাতু সঙ্গীত বিছা।
মধুময় জনচিত্তে সৰ্বদা কাব্য চিন্তা
শতদল-মধু পানে মত্ত ভঙ্গীৰ ভাতু ॥”

“কাণ দুখনেৰে, শুনিবলৈ পাওঁ, শুভ বাৰ্তা জগতৰ।
ই দুটি চকুৰে, দেখিবলৈ পাওঁ শিৱ ৰূপ সুন্দৰৰ ॥
সৱল সুন্দৰ, অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গেৰে, শতেক বছৰ আমি।
তব গুণ গাই, বাচি থাকো যেন ৰূপা যছমণি ॥”
জয়তু চিৰ চেনেহী অসম জননী।

জয়তু সাহিত্য সভা জ্ঞান বিধায়িনী ॥

কবি সন্মিলন জয়, জয় সভাগণ।

জয় কৰ্ম্মীগণ মাতৃ হিয়াৰ বতন ॥

পৃথিবীৰ শান্তি হওঁক, ধৰণী মধুময় হওঁক, অপূৰ্ণতাৰ পূৰ্ণতা
হওঁক, সকলোৰে মঙ্গল হওঁক, শ্ৰীমণ্ডিতা অসমী পৰমাত্মী লাভ
কৰক।

॥ ওঁ শান্তিঃ, ওঁ শান্তিঃ, ওঁ শান্তিঃ ॥

— X —

শ্ৰীবৈকুণ্ঠ নাথ চক্ৰবৰ্তী তৰ্কতীৰ্থ, অসম সাহিত্য সভাৰ
উনচত্বাৰিংশ অধিবেশনৰ কবি সন্মিলনৰ সভাপতি।

ধুবুৰী

৮/৪/৭২ ইং

অসম সাহিত্য সভাৰ উনচত্বাৰিংশ অধিবেশনৰ আদৰ্শ
সমিতিৰ প্ৰধান সম্পাদক শ্ৰীতাবা চৰণ মজুমদাৰৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত
আৰু শ্ৰীভূপেন্দ্ৰ মোহন চাকী কৰ্তৃক ধুবুৰীৰ সুকুমাৰী প্ৰিণ্টিং
ৱাৰ্কছত মুদ্ৰিত ।
